

SELETUSKIRI

maaeluministri määruse „Põllu- ja metsamajanduse taristu arendamise ning hoiu investeeringutoetus riigi poolt korrashoitavate ühiseesvoolude uuendamiseks“ eelnõu juurde

1. Sissejuhatus

Määrus kehtestatakse Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse (edaspidi *ELÜPS*) § 67 lõike 2 alusel. Määrus on kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1305/2013 Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 (ELT L 347, 20.12.2013, lk 487–548) artikli 10 lõike 2 alusel heaks kiidetud „Eesti maaelu arengukavaga 2014–2020“ (edaspidi *arengukava*). 2014. aasta 1. jaanuaril algas uus EL-i programmiperiood 2014–2020, milles on Eestil EL-i liikmesriigina võimalik osaleda liidu maaelupoliitikas ja saada osa EL-i maaelu arengu toetuste eelarvest.

Määruse alusel antava investeeringutoetuse üldeesmärk on maatulundusmaa viljelusväärtuse suurendamine ja sihtotstarbelise kasutuse tagamine korrastatud kuivendussüsteemide kaudu. Investeeringutoetuse spetsiifiline eesmärk on parandada riigi poolt korrashoitavate ühiseesvoolude (edaspidi *ühiseesvool*) tehnilist ja ökoloogilist seisukorda.

Määrusega kehtestatakse arengukava meetme 4 „Investeeringud materiaalsesse varasse“ tegevuse liigi 4.3 „Põllu- ja metsamajanduse taristu arendamine ja hoid“ raames toetuse andmise ning kasutamise tingimused ja kord tegevuse kohta, mis on suunatud ühiseesvoolude uuendamiseks. Tegevuse liigi 4.3 raames toetatakse kahte tüüpi tegevusi: ühed on suunatud ettevõtjatele ja mittetulundusühingutele maatulundusmaa viljelusväärtuse parandamiseks ning üleujutuste ja hajureostuse leviku vähendamiseks, teised on mõeldud avaliku iseloomuga investeeringuteks, nagu ühiseesvoolude uuendamine, mille korrashoidu maaomanikud üksi ei suuda terviklikult lahendada. Tegevuste erinevatest eesmärkidest, suunitlustest, põhimõtetest, sihtgruppidest ja toetatavatest tegevustest tulenevalt kehtestatakse tegevuse liigi 4.3 tegevuste kohta kaks rakendusakti. Selle määrusega sätestatakse ühiseesvoolude uuendamiseks mõeldud toetuse andmise ja kasutamise tingimused ning kord. Riik on võtnud endale ühiseesvoolude korrashoiukohustuse Vabariigi Valitsuse 03.01.2006. a korralduse nr 1 „Riigi poolt korrashoitavate ühiseesvoolude loetelu“ alusel. Ühiseesvoolude hoidu korraldab Põllumajandusamet riigieelarvest eraldatud vahenditega. Riigi hoolduses on 5438 km eesvoole, millest sõltub 657 000 ha kuivendatud maatulundusmaa kasutamine. Ühiseesvoolud viivad ära vee suuremalt osalt maaparandussüsteemide reguleerivast võrgust. Need on kõige olulisemad maaparandussüsteemi eesvoolud, mis loovad eelduse nendes suubuvate maaparandussüsteemide toimimiseks ja sellega maatulundusmaa sihipärasel kasutusel hoidmiseks. Nende ühiseesvoolude aastane korrashoiu maht on aga alafinantseerimise tõttu olnud vaid 1/3 tegelikust vajadusest. Ühiseesvoolude hoiuks oleks vaja aastas eelarvevahendeid suurusjärgus 3,2 miljonit eurot, samas on vahendeid ühiseesvoolude

korrashoiuks eraldatud viimastel aastatel PMA-le suurusjärgus 0,93 miljonit eurot ja on tehtud vaid hädapäraseid töid põhimõttel, et veed kõige pakilisemalt hooldust vajavates kohtades jooksma pääseksid. Ühiseesvoolu uuendustöö vajadus on keskmiselt iga 13,5 aasta tagant. Uuendustööde maksumus on ligi üheksa korda kallim hooldustööde maksumusest. Alafinantseerimine on kaasa toonud ühiseesvoolude ebarahuldava tehnilise seisukorra, mis pidurdab maatulundusmaa sihtotstarbelist ja efektiivset kasutamist ning vähendab maaomanike motivatsiooni investeerida enda maal maaparandusse, kuivõrd alamjooksul on eesvoolud korrastamata ning see võib seada ohtu maaomanike investeeringud ja vara. Tänu EL-i toetusprogrammidele on põllumajandustootjatel ja erametsaomanikel olnud võimalus alates 2005. aastast saada toetust maatulundusmaa viljelusväärtuse suurendamiseks, millega on korrastatud maaparandussüsteeme u 70 000 hektaril. Võrreldes ettevõtjatele loodud võimalustega ei ole ühiseesvoolude uuendamist paraku samasuguses mahus rahastatud, seega oli vajadus arengukavas lahendada maaparandussüsteemide terviklik korrastamine eesmärgiga parandada ühiseesvoolude ebarahuldavat tehnilist seisukorda ning vähendada sellest tingitud majanduslikku kahju põllumajandustootjatele ja muudele maaomanikele.

Ühiseesvoolude uuendamiseta jätmisel tekivad voolutakistused: aktiveerub kibraste tegevus, toimub setete akumulatsioon, kuivavad kaldapuistud, takistatud on kalade liikumine, suureneb kallaste erosioon ja veekogu sisekoormus, eesvool ei täida seatud eesmärki ning toimub soostumine.

Määruse ja seletuskirja on koostanud Põllumajandusministeeriumi maaelu arengu osakonna maaparanduse ja maakasutuse büroo peaspetsialist Reena Osolin (tel 625 6287, reena.osolin@agri.ee). Juriidilise ekspertiisi määrusele on teinud Põllumajandusministeeriumi nõunik Jaana Lepik (tel 625 6202, jaana.lepik@agri.ee). Määruse on keeleliselt toimetanud Põllumajandusministeeriumi õigusosakonna peaspetsialist Laura Ojava (tel 625 6523, laura.ojava@agri.ee).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Määruse § 1 sätestab määruse reguleerimisala.

Määruse eesmärk on kehtestada perioodil 2014–2020 arengukava meetme 4 tegevuse liigi „Põllu ja metsamajanduse taristu arendamine ja hoid“ raames investeeringutoetuse (edaspidi *toetus*) andmise ja kasutamise tingimused ning kord, sealhulgas toetuse saamise täpsemad nõuded ühiseesvoolude uuendamiseks, sätestada nõuded toetuse saaja, toetatava tegevuse ja taotluse kohta, abikõlblikud ja mitteabikõlblikud kulud, toetuse määr, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord, taotluse hindamise kord, nõuded toetuse saajale ning toetuse väljamaksmise ja taotluse rahuldamise otsuse muutmise või kehtetuks tunnistamise kord.

Määruse § 2 sätestab nõuded toetuse taotlejale.

Määruse § 2 lõike 1 kohaselt saab toetust taotleda Põllumajandusamet. Maaparandusseaduse § 46 lõike 1 punkti 3 kohaselt korraldab ühiseesvooludel maaparandushoidu Põllumajandusministeeriumi valitsemisalas tegutsev Põllumajandusamet (edaspidi *PMA*). Seega saab ka toetust taotleda vaid PMA.

Määruse § 2 lõige 2 sätestab, et taotleja ei tohi olla saanud samas asukohas ja sama tegevuse kohta toetust riigieelarvelistest või muudest EL-i või välisvahenditest taotluse esitamise aastale eelnenud viie kalendriaasta jooksul. Selle sätte eesmärk on vältida topeltrahastamist. Kuna PMA-le nähakse ühiseesvoolude korrashoiuks ette raha ka riigieelarvest, siis on oluline, et toetusraha saaks anda võimalikult paljude selliste ühiseesvoolude uuendamiseks, mida ei ole jõutud veel korrastada, aga mis on halvas ökoloogilises seisundis või halvas tehnilises seisukorras. Oluline on vältida ühisvoolu uuendamistööde rahastamise kattumist sama ühisvoolu samas asukohas tehtavate uuendustööde osas. Näiteks riigi poolt korrashoitavaks ühiseesvooluks on Hindriku oja 1.4 km ulatuses. Juhul kui seda ühiseesvoolu uuendati 2013. a riigieelarvelistest vahenditest pikettidel 0-0,7 km, siis toetust samade pikettide kohta taotleda ei saa, küll aga saab toetuse abil uuendada sama ühiseesvoolu aga teises asukohas, nt pikettide 0,7-1,4 km lõiku. Ühiseesvoolu uuendustöö vajadus on keskmiselt iga 13,5 aasta tagant. PMA peab arvestust ühiseesvoolude olukorra ning tööde tegemise, aja ja asukohtade kohta koos asukohaskeemidega. Maaparandusseadusest tulenevalt on PMA ainus, kes saab riigi eest ühiseesvoolul hoidu korraldada. Antav abi välistab olukorra, kus mitu subjekti taotlevad toetust samal ajal samal eesmärgil sama objekti kohta. Tegemist on avalikes huvides ülejutusvastaste meetmete rakendamisega, mille puhul ei kehti välistatavuse ega ka rivaalsuse tunnused, kuna ühiseesvoolud on ainult teatud kindlate omadusega alad ja tegemist on lokaalse avaliku hüvega.

Määruse § 3 lõige 1 sätestab nõuded toetatavale tegevusele. Toetust võib taotleda maaparandusseaduse § 46 lõike 4 alusel Vabariigi Valitsuse 03.01.2006 korraldusega nr 1 „Riigi poolt korrashoitavate ühiseesvoolude loetelu“ (<https://www.riigiteataja.ee/akt/318122012004>) kehtestatud loetelus oleva ühiseesvoolu või selle osa uuendamiseks. Toetust võib taotleda iga eesvooluks oleva veejuhtme kohta, mis on nimetatud Vabariigi Valitsuse korralduse lisas loetletud, kas tervikliku ühiseesvoolu või selle osa uuendamise kohta. Maaparandusseaduse § 50 tähenduses on maaparandussüsteemi uuendamine selle iganenud või lagunenu osade uutega asendamine või täiendamine, kraavide taastamine esialgsel kujul ja maaparandussüsteemi osade täiendamine maaparandussüsteemi üldparameetreid oluliselt muutmata. Uuendustöö võib sisaldada hooldustööde elemente, et pärast uuendustööde tegemist vastaks ühiseesvool maaparandusseaduse § 4 lõikes 2 sätestatud nõuetele. Ühiseesvoolu uuendamiseks koostatakse ühiseesvoolu uuendusprojekt. Uuendusprojekt peab vastama põllumajandusministri 13. augusti 2013. a määruses nr 55 „Maaparandussüsteemi ühiseesvoolu uuendusprojekti sisu- ja vorminõuded“ sätestatud nõuetele. Samuti peab uuendusprojekt vastama projekteerimistingimustele, projekteerimistingimustes ettenähtud uurimistöö tulemustele ja maaparandussüsteemi projekteerimismõnedele. Uuendusprojekt koostatakse ainult riigi poolt korrashoitavate ühiseesvoolude uuendamiseks ja seda rahastatakse muudest riigieelarvelistest vahenditest ning see ei ole toetuse raames abikõlblik

kulu. PMA peab kooskõlastama uuendamistööde tegemiseks uuendusprojekti projekteerimistingimustes ettenähtud riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustega ning maaomanikega, kelle maal uuendatav ühiseesvool paikneb. Üldjuhul võtab uuendusprojektile kooskõlastused projekteerija ja uuendustööde tegemise ajal teavitab PMA maaomanikke uuendustööde tegemise algusest PMA veebilehel. Uuendustööd tuleb teha põllumajandusministri 25. juuli 2003. a määruse nr 75 „Maaparandushoiutöödele esitatavad nõuded” kohaselt.

Määruse § 3 lõige 2 sätestab, et toetatav tegevus on vastavuses veeseaduses sätestatud keskkonnameeskirjadega, arvestades nimetatud seaduses või selle alusel kehtestatud lubatud eranditega ning toetatava tegevuse võimalike kumulatiivsete mõjudega, et tegevuse elluviimise tulemusena veekogu seisund ei halveneks. Arengukava kohaselt peab kuivendusprojekt olema vastavuses Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2000/60/EÜ, millega kehtestatakse ühenduse veepoliitika alane tegevusraamistik (EÜT L 327, 22.12.2000, lk 1–73), artikli 4 lõikega 7. Kasutusele tuleb võtta kõik vajalikud meetmed, et leevendada tegevuse kahjulikku mõju veekogude seisundile. Veepoliitika raamdirektiivis kehtestatud tegevusraamistik hõlmab kõiki teisi veealaseid direktiive ning seab veekaitse põhieesmärgiks kõikide vete (pinnavee, sh rannikuvee ja põhjavee) hea seisundi saavutamise. Kavandatav tegevus peab toetama veepoliitika raamdirektiivi eesmärkide täitmist. Selle eesmärgi saavutamiseks peavad kõik riigid rakendama valgalapõhise veemajanduse põhimõtteid ja koostama igale vesikonnale veemajanduskavad. Eestis on moodustatud kolm veemajanduskavade koostamisel aluseks olevat veemajanduse korraldamise põhiüksust ehk vesikonda: Ida-Eesti vesikond, Lääne-Eesti vesikond ning Koiva vesikond. Maaparandusseaduse § 52 lõike 1 kohaselt peab vesikonna maaparandushoiukava olema kooskõlas veeseaduse alusel koostatava asjaomase veemajanduskavaga. Maaparandushoiukavad ja veemajanduskavad käsitlevad mõlemad veemajanduse probleeme ning maaparandushoiukava on kooskõlas veemajanduskavaga, sest põllu- ja metsamaal on üheks koormust vähendavaks meetmeks ka kuivenduskraavide kaudu veekogudesse jõudva toitainekoormuse ohjamine. Veemajanduskavadega kehtestatakse, et vajalikeks tegevusteks on maaparandussüsteemide ja nendel paiknevate keskkonnarajatiste hoiutööd ning eesvooludel kavandatud keskkonnameetmete rakendamine. Kuivendussüsteemide osadeks olevate vooluveekogude, sh ühiseesvoolude kasutamisel lähtutakse maaparandust reguleerivatest õigusaktidest ja maaparandushoiukavadest. Veemajanduskavades nimetatud pinna- ja põhjavee ning kaitset vajavate alade kaitse keskkonnameeskirjadega saavutamiseks koostatakse meetmeprogramm, kus esitatakse vee kasutamise ja kaitse meetmed, mida tuleb arvestada kohaliku omavalitsuse üksuse üld- ja detailplaneeringute ning ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava koostamisel, uuesti läbivaatamisel ja muutmisel. Programmi rakendamist korraldab veemajanduskomisjon. Meetmeprogrammi rakendamise tagamiseks koostab Keskkonnaamet iga vesikonna meetmeprogrammi rakendamise tegevuskava. Põllumajandusamet hindab iga ühiseesvoolu uuendusprojekti vastavust asjaomasele veemajanduskavale ja tegevuskavale, et oleks täidetud veekaitse põhieesmärk, s.o kõikide vete hea seisundi saavutamine.

Määruse § 3 lõige 3 sätestab, et PMA ei või uuendustöödega alustada varem ja tegevuse elluviimist tõendavad dokumendid ei või olla väljastatud varem kui taotluse esitamise päevale järgneval päeval tulenevalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse 1303/2013 artikli 65 lõikest 6.

Määruse § 4 lõige 1 sätestab toetatava tegevuse abikõlbliku kulu arvestamise aluse. Abikõlblikeks kuludeks on ühiseesvoolu või selle osa uuendamise käibemaksuga maksumus, mis koosneb investeeringuobjekti väljavalitud käibemaksuga maksumusest ja investeeringuobjekti tähistamiseks vajaliku tegevuse käibemaksuga maksumusest. Käibemaks on abikõlblik, kuna PMA-l ei ole võimalik taotleda selle tagastamist käibemaksuseaduse alusel, kuna ta ei ole: käibemaksuseaduse § 3. lõike 1 kohaselt ettevõtlusega tegelev isik. Abikõlblikud kulud on need, mis on uuendusprojekti uuendustöödena välja toodud ja mis ei muuda ühiseesvoolu üldparameetreid (vooluhulk, keskmine vooluristlõige, põhja lang).

Kõik abikõlblikud kulud peavad olema mõistlikud, selged ja üksikasjalikult kirjeldatud ning taotleja peab tagama kasutatava raha otstarbeka ja säästliku kasutamise. Kulud, mille kohta toetust taotletakse, peavad olema majanduslikult otstarbekad ja vajalikud toetuse eesmärgi saavutamiseks. Kuna uuendustööde tegija leitakse riigihanke tulemusena, siis on tagatud hankija rahaliste vahendite läbipaistev, otstarbekas ja säästlik kasutamine, isikute võrdne kohtlemine ning võrdsed konkurentsitingimused.

Määruse § 4 lõige 3 sätestab, et taotleja peab kulude tegemisel järgima riigihangete seaduses sätestatud nõudeid, valides riigihanke läbiviimiseks sobiva hankeliigi. PMA on riigiasutus, kes kasutab oma tegevuseks vajalike teenuste või ehitustööde tellimisel avalikke vahendeid, mis on talle riigieelarvest määratud, ja seega on ta kohustatud riigihangete seaduse tähenduses järgima hangete läbiviimisel riigihangete seaduses kehtestatud nõudeid ning tagama oma tegevuse ja otsuste läbipaistvuse.

Määruse § 4 lõikes 4 on loetletud kulud, mis ei ole abikõlblikud.

Abikõlblikud ei ole truubi uuendamise kulud, kui truup on nt teerajatis ja ei kuulu maaparandussüsteemi koosseisu. Samuti pole abikõlblikud uuendusprojektiga ja selle ettevalmistusega seotud kulud, sest nende eest on juba muudest riigieelarvelistest vahenditest makstud. Abikõlblik kulu pole ka puittaimestikuga seotud müügi ja väljaveo kulu. Abikõlblikuks kuluks loetakse võsa ja puistu langetamist, langetatud tüvede laasimist ja puitmaterjali koondamist. Puittaimestik kuulub maaomanikule ja puittaimestiku tüvede järkamine ning puitmaterjali kokkuvedu ja raiejäätmete edasine kasutamine on maaomaniku korraldada. Samuti pole abikõlblikud muud kulud, mis ei ole uuendustööga otseselt seotud.

Määruse § 5 sätestab toetuse määra, mis võib olla 100% abikõlblike kulude maksumusest. Toetuse maksimaalsuurust määruses ei sätestata, kuna see sõltub toetuse aastasest eelarvest. Meetme eelarve on 0,9 miljonit eurot aastas ja selle abiga uuendatakse kuni aastani 2020 igal aastal 103 km ühiseesvoole. 2014. a uuendati üheksa ühiseesvoolu kogupikkusega 49,4 km.

Määruse § 6 sätestab taotluse esitamise ja taotluse esitamise tähtaja. Põllumajandusamet esitab toetuse saamiseks elektrooniliselt selleks ettenähtud tähtajal PRIA-le avalduse ning selles esitatud andmeid tõendavad dokumendid (edaspidi koos *taotlus*). PRIA koostab toetuse saamiseks soovitusliku taotluse vormi ja saadab selle PMAle, et PMA-l oleks võimalikult lihtne esitada dokumendid nõuetekohaselt ja taotluse rahuldamise otsustamiseks piisavate andmetega. Samuti lihtsustab ja kiirendab PRIA väljatöötatud vormil esitatav taotlus selle läbivaatamist. PRIA teatab taotluse esitamise tähtaja PMA-le vähemalt kaks nädalat enne taotluse esitamise tähtaega. PMA peab iga ühiseesvoolu kohta esitama eraldi taotluse, milles võib toetust taotleda tervikliku ühiseesvoolu või selle osa kohta.

Määruse §-d 7 ja 8 sätestavad nõuded taotluse osaks olevale avaldusele ja dokumentidele. Avaldus peab sisaldama teavet, mille alusel saab kindlaks teha määruse tingimuste täitmise ja taotletava tegevuse nõuetekohasuse. Samuti peavad esitatavad dokumendid tõendama kavandatava tegevuse vastavust määruse tingimustele. Dokumendid esitatakse originaaldokumentidena, kui määruses ei ole ette nähtud dokumendi ärakirja esitamist. Vältimaks topeltrahastamist, esitab PMA PRIA-le koos taotlusega igal aastal iga ühiseesvoolu või selle osa, mille kohta ta toetust taotleb, asukoha ruumiandmed MapInfo andmekihtidena ja Microsoft Exceli tarkvaraga töödeldavas vormingus ühiseesvoolude või nende osade algus- ja lõpp-pikettide kaupa tabelina. PMA esitab koos avaldusega ka riigihankega seotud dokumentatsiooni, kui riigihange on läbi viidud enne taotluse esitamist, või kui riigihange viiakse läbi pärast toetuse taotlemise esitamist, siis peab PMA esitama uuendustöö eeldatava kalkulatsiooni koos põhjendustega. Kalkulatsioonis kavandatakse uuendustöö eeldatav maksumus, kasutades uuendusprojektis toodud projekterija koostatud eelarvet. Kalkulatsioon on võimalik koostada ka uuendustööde eelmise aasta riigihanke tulemusena saadud ühikumaksumust aluseks võttes, kuna riigieelarvelistest vahenditest iga aastase ühiseesvoolude uuendamistööde korraldajana on PMA-l piisav ülevaade ühiseesvoolude uuendustööde mahtudest, tööde liikidest ja hindadest. PMA võib tugineda uuendustööde maksumuste arvutamisel ka kogumikus „Maaparandussüsteemide ehitus- ja hoiukulud ning kalkulatiivsed ühikumaksumused meetme 3.4 rakendamisel“ (Maaparanduse Ehitusjärelevalve- ja Ekspertiisbüroo, Tallinn 2005) esitatud hindadele, et kujundada uuendustööde eeldatav maksumus. Kalkulatsiooni eesmärk on saada iga ühiseesvoolu kohta põhjendatud maksumus, sest selle järgi teeb PRIA taotluse rahuldamise otsuse. Väljamakse summa aluseks on riigihanke tulemusel kujunenud uuendustöö hind, uuendustööde elluviimiseks peab PMA hangete tegemisel järgima riigihangete seaduses sätestatud nõudeid, sest ta on hankija riigihangete seaduse tähenduses. PRIA võtab toetuse väljamakse summa aluseks riigihangete tulemusel saadud hinda, mis ei tohi olla taotletud toetuse summast suurem. Toetus makstakse välja ainult abikõlbliku kulu hüvitamiseks.

Määruse §-des 9 ja 10 on ette nähtud taotluse vastuvõtmise ja kontrollimise protseduur. PRIA kontrollib taotluse vastuvõtmisel nõutavate dokumentide olemasolu, taotluse tähtaegset esitamist, taotluse nõuetekohasust ja selles esitatud andmete õigsust ning taotleja, toetatava tegevuse ja investeringuobjekti vastavust EL-i õigusaktides, ELÜPS-is, arengukavas ja määruses sätestatud nõuetele, tehes selleks kindlaks, kas kõik omavahel võrreldavad andmed on samased, kas kõik võrreldavad andmed, sh hanke tehnilises kirjelduses ja uuendusprojekti

omavahelistes seostes, seda samasust kinnitavad ja kas on täidetud kõik määruses sätestatud nõuded.

Taotleja ja taotlus vastavad toetuse saamiseks esitatud nõuetele, kui ei esine ELÜPS-i § 79 lõikes 4 viidatud või nimetatud asjaolusid ning on täidetud kõik määruses sätestatud nõuded.

ELÜPS-i § 79 lõike 4 kohaselt tehakse taotluse rahuldamata jätmise otsus ka siis, kui taotleja, taotlus või toetatav tegevus ei vasta vähemalt ühele nõudele, mis on esitatud taotlejale, taotlusele või toetatavale tegevusele; kui nõuetele vastav taotlus ei kuulu rahuldamisele hindamiskriteeriumite alusel; kui taotluses esitatud andmed ei ole õiged või kui taotleja mõjutab taotluse menetlemist pettuse või ähvardusega või muul õigusvastasel viisil. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1306/2013 artikli 60 kohaselt ei tohi anda toetusi isikutele, kelle puhul on tehtud kindlaks, et nad on toetuse saamiseks vajalikud tingimused tekitanud kunstlikult, vastupidiselt toetuste andmise aluseks olevate õigusaktide eesmärkidele. Samuti peab taotlus vastama hindamiskriteeriumite miinimumnõuetele.

PRIA-l on vajaduse korral õigus kontrollida taotluses esitatud andmete õigsust ja dokumente taotleja juures kohapeal. Samuti on PRIA-l õigus kontrollida eespool nimetatud asjaolusid taotlejaga seotud kolmanda isiku juures ja toetatava tegevuse elluviimise asukohas. Kui taotluses esinevad puudused ja muud ilmsed ebatäpsused, määrab PRIA haldusmenetluse seaduse kohaselt tähtaja puuduste kõrvaldamiseks. Kui puudus kõrvaldatakse määratud tähtajaks, loetakse taotlus tähtaegselt esitatuks. Kui puudust tähtajaks ei kõrvaldata, võib PRIA jätta taotluse läbi vaatamata. Puuduste kõrvaldamiseks tähtaja andmisel tuleb arvestada komisjoni rakendusmääruse (EL) 809/2013, millega kehtestatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 1306/2013 rakenduseeskirjad seoses ühtse haldus- ja kontrollisüsteemi, maaelu arengu meetmete ja nõuetele vastavusega (ELT L 347, 20.12.2013) artiklis 4 ilmsete vigade parandamise kohta sätestatud.

Haldusmenetluse seaduse § 15 lõike 1 kohaselt on haldusorgan kohustatud talle esitatud taotluse vastu võtma sõltumata selle puudustest, kui seadusega ei ole sätestatud teisiti. Haldusmenetluse seaduse § 15 lõike 2 kohaselt määrab haldusorgan puuduste kõrvaldamise tähtaja, kui taotluses ei ole esitatud nõutud andmeid või dokumente või kui taotluses on muid puudusi. Taotluse läbivaatamata jätmise alused on sätestatud haldusmenetluse seaduse § 14 lõikes 6.

Määruse § 11 sätestab taotluste hindamise. Määruse kohaselt hindab toetuse taotluseid PRIA. Lõige 1 sätestab, et toetuse taotlused hinnatakse lõikes 2 kehtestatud hindamiskriteeriumite alusel. Üheks hindamiskriteeriumiks on, et ühiseesvool vajab uuendamist. Teiseks hindamiskriteeriumiks on ühiseesvooluga seotud kuivenduspindala suurus. Kolmandaks hindamiskriteeriumiks on ühiseesvoolu sängi või selle osa uuendamise vajadus. Kui toetust taotletakse ühiseesvoolu osa kohta, siis kehtivad lõike 2 punktides 1 ja 2 nimetatud hindamiskriteeriumite miinimumnõuded ühiseesvoolu kui terviku kohta, mille koosseisus see taotletav osa on. Lõike 2 punktis 3 nimetatud hindamiskriteerium kehtib iga ühiseesvoolu osa kohta, mille kohta toetust taotletakse.

Määruse § 12 sätestab toetuse taotluse rahuldamise ja rahuldamata jätmise.

ELÜPS-i § 79 lõike 1 punkt 3 sätestab, et kui taotleja, taotlus ja toetatav tegevus vastavad toetuse saamiseks esitatud nõuetele ning taotlus vastab hindamiskriteeriumite miinimumnõuetele, rahuldatakse toetuse eelarve piires toetuse andmise tingimuste kohaselt kõik taotlused. Taotlus on nõuetele vastav, kui taotleja, taotlus ja toetatav tegevus vastavad ELÜPS-is, arengukavas ja määruses sätestatud nõuetele. Kui kõigi nõuetele vastavate taotluste rahastamise summa ületab toetatava tegevuse rahastamise eelarvet, koostab PRIA taotluste paremusjärjestuse ning rahuldab taotluste paremusjärjestuse alusel parimad taotlused, mis vastavad hindamiskriteeriumite miinimumnõuetele, ELÜPS-i § 79 lõike 1 punkti 2 alusel. Taotluste paremusjärjestuse moodustamisel võetakse aluseks § 10 lõike 2 punktis 2 nimetatud hindamiskriteerium, mille kohaldamisel loetakse paremaks taotlus, milles sisalduv ühiseesvool on eesvooluks suuremal põllumajandusmaal paiknevale kuivendussüsteemile. PRIA teeb taotluse rahuldamise otsuse, taotluse osalise rahuldamise otsuse või ELÜPS-i § 79 lõike 4 alusel taotluse rahuldamata jätmise otsuse 60 tööpäeva jooksul arvates taotluse esitamise tähtaja viimasest päevast. Kui taotleja ja taotluse nõuetekohasuse kontrollimise käigus tehakse kindlaks, et taotleja või taotlus ei vasta vähemalt ühele toetuse saamiseks esitatud nõudele, taotluses on esitatud valeandmeid või taotleja mõjutab taotluse menetlemist pettuse või ähvardusega või muul õigusvastasel viisil, taotleja ei võimalda kontrollida taotluse nõuetekohasust või taotleja ei ole puuduste kõrvaldamiseks määratud tähtaja jooksul puudusi kõrvaldanud, teeb PRIA taotluse rahuldamata jätmise otsuse.

Määruse § 12 lõige 3 sätestab **miinimumhindamiskriteeriumid**. Esimeseks hindamiskriteeriumiks on, et ühiseesvool vajab uuendamist. Miinimumnõudena on kehtestatud, et ühiseesvool või selle osa vajab uuendamist maaparandushoiukava kohaselt. Maaparandushoiutööde sihipäraseks korraldamiseks koostatakse maaparandushoiukavad, milles kehtestatakse halvas tehnilises ja ökoloogilises seisundis olevad ühiseesvoolud, mis vajavad uuendamist esimeses järjekorras. Samuti juhtis arengukava eelhindaja tähelepanu, et maaparandust tuleb toetada maaparandushoiukavade alusel, mistõttu sai see üheks hindamiskriteeriumite miinimumnõudeks.

Teiseks hindamiskriteeriumiks on ühiseesvooluga seotud kuivenduspindala suurus. Miinimumnõudeks on, et ühisvool peab olema ühiseesvooluks vähemalt 200 ha suurusele põllumajandusmaale. Ühiseesvooludesse suubuvad veed 380 689 ha põllumajandusmaal paiknevatest kuivendussüsteemidelt ning loovad eelduse nendesse suubuvate maaparandussüsteemide toimimiseks ja sellega põllumajandusmaa sihipärases kasutuses hoidmiseks. Kuna maaparandussüsteemid on 60–400 ha suurused, siis on võetud põllumajandusmaa kuivendussüsteemi keskmiseks suuruseks 200 ha.

Kolmandaks hindamiskriteeriumiks on ühiseesvoolu sängi või selle osa uuendamise vajadus. Selle hindamiskriteeriumi miinimumnõudeks on, et ühiseesvoolu sängi pole viimased viis

kalendriaastat uuendatud. Viimased kümme aastat on ettevõtjad ja maaparandusühistud saanud EL-i välisvahenditest maaparanduse tegevuseks toetust taotleda, kuid ühiseesvoolude rahastamise maht ja tempo ei ole vastanud tegelikule vajadusele ning ühiseesvooludel on tehtud vaid hädapärasemaid töid. Seetõttu on toetuse puhul hindamiskriteeriumi miinimumnõudeks võetud sängi uuendamise vajaduseks tavapärasest lühem intervall ehk viis aastat, et oleks tagatud ühiseesvoolu nõuetekohane toimimine.

Määruse § 12 lõige 4 sätestab, et taotluse võib rahuldada osaliselt, kui taotluses on taotletud toetust ka mitteabikõlblike kulude kohta. Sellisel juhul võib PRIA vähendada taotletut summat mitteabikõlblike kulude võrra taotleja nõusolekul tingimusel, et saavutatakse taotluses toodud tingimused.

Määruse §-s 13 sätestatakse kohustused toetuse saajale.

Määruse § 13 lõike 1 kohaselt viib PMA tegevuse ellu kahe aasta jooksul arvates taotluse rahuldamise otsusest ning esitab tegevuse elluviimist tõendavad dokumendid PRIA-le kuni kahes osas arvates PRIA poolt taotluse rahuldamise otsuse tegemisest.

ELÜPS-i § 75 lõike 1 kohaselt peavad maaelu arengu toetuse abil tehtavad kulud olema mõistlikud, vajalikud toetuse eesmärgi saavutamiseks ning vastama asjakohastes EL-i õigusaktides, arengukavas ning ELÜPS-is ja selle alusel kehtestatud õigusaktides sätestatud tingimustele, ning sama paragrahvi lõike 2 kohaselt peavad toetuse taotleja ja toetuse saaja järgima kulude tegemisel toetuse andmise tingimustes sätestatud nõudeid.

Määruse § 13 lõike 2 punkti 1 kohaselt on toetuse saaja kohustatud hooldama investeeringuobjekti, et ühiseesvool vastaks maaparandusseaduses sätestatud nõuetele vähemalt viie aasta jooksul arvates PRIA poolt viimase toetusosa väljamaksmisest, ning võimaldama teostada toetuse sihipärase ja tähtaegse kasutamise üle järelevalvet. ELÜPS-i §-s 111 on sätestatud, et kui pärast toetuse väljamaksmist selgub, et toetusraha on eeskirjade eiramise või hooletuse tõttu makstud alusetult, sealhulgas kui seda ei ole kasutatud sihipäraselt, nõutakse toetusraha toetuse saajalt, sealhulgas valikumenetluse korras valitud toetuse saajalt, osaliselt või täielikult tagasi Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrustes (EL) nr 1303/2013 ja (EL) nr 1306/2013 ning teistes EL-i asjakohastes määrustes sätestatud alustel ja tähtaegadel.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1303/2013 artikli 71 punkti 1 kohaselt peab sellise tegevuse puhul, mis hõlmab investeerimist taristusse või tootlikku investeeringut, maksma Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondidelt saadud toetuse tagasi, kui viie aasta jooksul arvates toetusesaajale lõppmakse tegemisest või vajaduse korral riigiabi eeskirjades kehtestatud aja jooksul leiab sellega aset mõni alljärgnev sündmus:

- a) tootmistevõime lõpetamine või üleviimine programmipiirkonnast välja;
- b) selline muutus taristu üksuse omandisuhetes, mis annab ettevõttele või avalik-õiguslikule isikule põhjendamatu eelise või
- c) oluline muutus toetava tegevuse iseloomus, eesmärkides või rakendustingimustes, mille tulemusena kahjustatakse selle algseid eesmärke.

PMA tagab, et toetusrahaga uuendatud ühiseesvool toimib nõuetekohaselt viie aasta jooksul arvates PRIA poolt viimase toetusosa väljamaksmisest.

Määruse § 13 lõike 2 punktide 2–7 kohaselt peab toetuse saaja tagama toetuse väljamaksmise aluseks olevate dokumentide nõuetekohasuse ja kulude abikõlblikkuse ning võimaldama teostada toetuse sihipärase ja tähtaegse kasutamise üle järelevalvet ja teha muid toetuse saamisega seotud kontrolle ning osutama selleks igakülgset abi. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1306/2013 artikli 59 kohaselt lükatakse toetuse- või maksetaotlus tagasi, kui toetusesaaja või tema esindaja takistab kohapealse kontrolli tegemist, välja arvatud vääramatu jõu või erandlike asjaolude korral. Toetuse saaja peab eristama selgelt raamatupidamises toetuse kasutamise seotud kulud ning neid kajastavad kulu- ja maksedokumentid muudest kulu- ja maksedokumentidest. PMA peab järgima hangete elluviimisel riigihangete seadust, esitama seireks vajalikku teavet ning esitama järelevalve teostamiseks või muu kontrolli tegemiseks vajalikud andmed ja dokumendid määratud tähtaja jooksul.

Määruse § 14 sätestab investeeringu tegemist tõendavate dokumentide esitamise korra. PRIA koostab maksetaotluse vormi ja avaldab selle oma veebilehel. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1305/2013 artikli 60 punkti 4 kohaselt tõendatakse toetusesaajate tehtud makseid arvete ja maksmist tõendavate dokumentidega. Toetuse väljamaksmise aluseks on PMA esitatav vormikohane maksetaotlus ja uuendustööde üleandmist-vastuvõtmist tõendavad dokumendid.

Määruse § 15 sätestab toetuse maksmise ja maksmisest keeldumise alused. Toetus makstakse välja üksnes abikõlblike kulude hüvitamiseks ja üksnes siis, kui toetuse saaja on tegevused nõuetekohaselt ellu viinud. Toetuse maksmise otsuse teeb PRIA sellise aja jooksul, et toetusraha oleks võimalik toetuse saaja arvelduskontole kanda kahe kuu jooksul arvates nõuetekohaste dokumentide saamise päevast. ELÜPS-i § 81 lõikes 3 sätestatud juhtudel tehakse toetuse maksmisest keeldumise otsus 25 tööpäeva jooksul arvates toetuse maksmisest keeldumise aluseks olevast asjaolust teadasaamisest. ELÜPS-i § 81 lõige 3 sätestab, et PRIA teeb toetuse maksmisest keeldumise otsuse, kui pärast taotluse rahuldamist, kuid enne toetuse maksmist tehakse kindlaks taotluse rahuldamata jätmise alused või kui toetuse saaja ei ole täitnud toetuse saaja kohustusi. Oluline on anda tähtaeg keeldumise otsuse tegemiseks, mitte niivõrd taotluse rahuldamise otsuse kehtetuks tunnistamiseks.

ELÜPS-i § 80 lõike 2 kohaselt tunnistatakse maaelu arengu toetuse taotluse rahuldamise otsus kehtetuks, kui esineb vähemalt üks järgmistest asjaoludest:

- 1) ilmneb asjaolu, mille puhul taotlust ei oleks rahuldatud;
- 2) toetuse saaja ei ole tegevust ettenähtud tähtaja jooksul ellu viinud;
- 3) tegevust ei ole võimalik tegevuse elluviimise tähtaja jooksul ellu viia;
- 4) toetuse saaja ei täida EL-i õigusaktides või ELÜPS-is või selle alusel kehtestatud õigusaktides sätestatud kohustusi.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1306/2013 artikli 64 kohaselt halduskaristust ei kohaldata, kui põllumajandusalaste sektoripõhiste õigusaktide kohaldamisest tulenevate rahastamiskõlblikkuse kriteeriumite, kulukohustuste või muude kohustustega seotud mittevastavuse põhjuseks on vääramatud jõud.

Määruse § 16 sätestab dokumentide säilitamise korra, millest tulenevalt määruse alusel esitatud dokumente taotlejale ei tagastata ning nimetatud dokumente säilitatakse PRIA-s kuni 2032. aasta 31. detsembrini.

3. Määruse vastavus Euroopa Liidu õigusele

Määruse väljatöötamisel võeti aluseks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1305/2013, komisjoni delegeeritud määrus (EL) nr 807/2014, komisjoni rakendusmäärus (EL) nr 808/2014, Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1303/2013 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1306/2013.

4. Määruse mõjud

Määrusega kehtestatakse arengukava meetme 4 „Investeeringud materiaalsesse varasse“ tegevuse liigi 4.3 „Põllu- ja metsamajanduse taristu arendamine ja hoid“ raames antava investeeringutoetuse andmise ja kasutamise kord tegevuse kohta, mis on suunatud ühiseesvoolu uuendamiseks, mille tulemusena paraneb ühiseesvoolude tehniline ja ökoloogiline seisund ning väheneb üleujutuste oht.

Tegemist on toetusega, mis aitab luua eeldused ühiseesvoolu suubuvate eesvoolude ja maaparandussüsteemi reguleeriva võrgu nõuetekohaseks toimimiseks. Toetusrahaga uuendatakse olulisemaid põllumajandusmaa maaparandussüsteemi ühiseesvoole, millega aidatakse põllumajandusmaad sihipäraselt kasutades hoida. Tervikliku maaparandussüsteemide korrastamise toetussüsteemiga on võimalik ühiseesvoole uuendada aastatel 2014–2020 kokku umbes 515 km ning nende korrashoiust sõltub tuhandetel hektaritel põllumajandusmaa kuivendussüsteemide nõuetekohane toimimine, ja viljelusväärtuse säilimine ning lumesulamisest, voolutakistustest ja muudest asjaoludest tekkiva üleujutuse ohu vältimine.

Ühiseesvoolude uuendamiseks on planeeritud 0,9 miljonit eurot aastas.

5. Määruse rakendamise seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse alusel antavat toetust rahastatakse 83% ulatuses Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi (EAFRD) vahenditest ning 17% ulatuses riigieelarvest. Programmiperioodi kogueelarve ühiseesvoolude korrashoiuks on 5,4 miljonit eurot.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras.

7. Määrus kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Määrus esitati kooskõlastamiseks Rahandusministeeriumile ja Keskkonnaministeeriumile õigusaktide eelnõude elektroonilise kooskõlastamise infosüsteemi EIS kaudu. Keskkonnaministeerium ja Rahandusministeerium kooskõlastasid eelnõu märkusteta.

Allkirjastatud digitaalselt

Illar Lemetti

Põllumajandus- ja maaelupoliitika asekancler kantsleri ülesannetes